

دریای مازندران و منافع پایمال شده ملت ما

نوشته دکتر هوشنگ طالع

دریای مازندران^(۱)، در شمال مرکزی ایران واقع است. این دریا، از باختر به جمهوری آذربایجان (اران) و داغستان (فدراسیون روسیه)، از شمال به فدراسیون روسیه و قزاقستان و از خاور به قزاقستان و جمهوری ترکمنستان، محدود است.

پهنه‌ی دریای مازندران را باتوجه به پیش رفت و پس رفت آب این دریا، کمابیش ۴۴۰ هزار کیلومتر مربع محاسبه کرده‌اند. درازای دریای مازندران (از جنوب به شمال)، کمابیش ۱۲۰۰ کیلومتر و پهنای آن در پهن‌ترین نقطه ۵۵۰ کیلومتر و در باریک‌ترین نقطه، ۲۰۲ کیلومتر است.

از ویژگیهای دریای مازندران، گوناگونی ژرفای آن است. این دریا در بخش شمالی کم ژرفا می‌باشد، به طوری که چهارپنجم این بخش از دریای مازندران دارای ژرفایی کم‌تر از ۱۰ متر است. از سوی دیگر باید خاطر نشان کرد که بخش قابل توجهی از دریای مازندران شمالی بسیار کم ژرفاست، به طوری که میانگین آن به ۶/۲ متر می‌رسد (به نقشه توجه فرمایید). ژرف‌ترین بخش دریای مازندران، حوزه‌ی جنوبی آن است. در این بخش، ژرفای دریای مازندران به حدود ۱۰۰۰ متر هم می‌رسد. میانگین ژرفای حوزه‌ی جنوبی، کمابیش ۳۳۴ متر است (به نقشه توجه فرمایید).

پیرامون دریای مازندران (بدون در نظر گرفتن جزیره‌ها)، کمابیش ۶۳۸۰ کیلومتر، اندازه‌گیری شده است. از این رقم، ۶۵۷ کیلومتر آن از خلیج حسین‌قلی (درخاور) تا آستارا (در باختر) در قلمرو ایران، قرار دارد. دمای آب دریای مازندران، بستگی کامل به تفاوت آب و هوای ناحیه‌های گوناگون پیرامون این دریا دارد. در بخش شمالی در دی ماه میانگین دمای آب سطح دریا ۱۱ تا ۱۲ درجه زیر صفر است، در حالی که میانگین بخش جنوبی در زمان مشابه، شش درجه بالای صفر است.

بندرهای مهم دریای مازندران

۱- حاجی طرخان (آستاراخان، هشرخان):

این بندر در دلتای رود ولگا (اتل)، قرار دارد. بندر آستاراخان، مهم‌ترین بندر بازرگانی فدراسیون روسیه در دریای مازندران است.

۲- بادکوبه (باکو):

بندر بادکوبه، مرکز جمهوری آذربایجان (اران)، است. این بندر در کرانه‌ی جنوبی شبه جزیره آیشوران واقع است. بادکوبه از عمده‌ترین بندرهای دریای مازندران و یکی از مناطق مهم نفتی است.

۳- دربند:

این بندر عمده‌ترین بندر جمهوری داغستان به شمار می‌رود. دربند در کرانه‌ی غربی دریای مازندران، میان بادکوبه و ماخاج قلعه (مرکز داغستان)، قرار گرفته است.

۴- فورت آلكساندروسک:

این بندر، مهم‌ترین بندر بازرگانی جمهوری قزاقستان است.

۵- کراسنودسک:

این بندر که در جمهوری ترکمنستان قرار دارد از بندرهای مهم کرانه‌های خاوری دریای مازندران است.

۶- کوریو:

بسنندری است در شمال دریای مازندران که در مصب رود اوران و در قلمرو فدراسیون روسیه واقع است.

۷- بندرهای واقع در قلمرو ایران:

مهم‌ترین بندرهای واقع در قلمرو ایران در کرانه‌های دریای

مازندران عبارتند از: انزلی، نوشهر، فریدون‌کنار، ترکمن و گز.

باید خاطر نشان کرد که بندرانزلی، یکی از مهم‌ترین بندرهای دریای مازندران است.

تاریخچه

تا پیش از سال ۱۱۹۲ خورشیدی (۱۸۱۳ میلادی) حاکمیت ایران بر دریای مازندران بلامنازع بود. زیرا کرانه‌های جنوبی، باختری (درب‌گیرنده جمهوری‌های اران و داغستان) و نیز بخش‌های عمده‌ای از کرانه‌های خاوری این دریا در قلمرو حکومت ایران قرار داشت. تحمیل قرارداد گلستان در سال مزبور و تیز ننگ‌نامه‌ی ترکمانچای در سال ۱۲۰۷ (۱۸۲۸ میلادی) بر حاکمیت بی‌چون و چرای دولت ایران در این دریا خدشه وارد کرد. در قرارداد ترکمان چای آمده است: «... به طوری که غیر از دولت روس دیگری حق نخواهد داشت که سفاین جنگی در دریای خزر داشته باشد» (فصل هشتم). البته در همین فصل می‌خوانیم: «... سفاین تجارتي ایران هم حق خواهند داشت که برقرار سابق در بحر خزر سیر نموده و به سواحل روس بروند...»

اما، برپایه‌ی فصل یازدهم قرارداد معروف به ۱۹۲۱، حق داشتن بحریه در دریای مازندران دوباره برای دولت ایران مسجّل

دفتر خدمات مسافرت هوایی و جهانگردی
Travel & Tourism Agency

TABAN **تابان**

« نمایندگی فروش بلیط هواپیمایی جمهوری اسلامی ایران و کلیه خطوط بین‌المللی و داخلی » « غخط با یک تلفن بلیط درب منزل و محل کار شما با سرپرست راهنمایان تمهیل می‌شود » « تور سوریه با مجوز رسمی از سازمان حج و زیارت (زمینی و هوایی) » « برکازاری تور به تمام نقاط دنیا » « بلیط و تور کیش همه روزه » « تور مشهد همه روزه » « اخذ ویزای چین، هانگ کونگ، تایوان و سایر کشورهای مشترک المنافع (شوروی سابق) » « اخذ ویزای ایران برای مسافران خارجی شما »

نشانی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، بین چهارراه پیروز و جمالزاده، شماره ۵۷۰، صندوق پستی ۱۱۳۶۵/۸۴۳۷
تلفن و فاکس: ۹۳۱۶۱۷ - ۹۲۱۱۵۱ - ۲۶ و ۴۲۳۳۲۵ - ۴۰ - ۶۲۲۶۲۱۱
شماره تلگراف: ۳۶۷ تهران (موبایل: ۰۹۱۱۲۱۵۵۵۷۴)

می‌شود: «نظر به این که مطابق اصول بیان شده در فصل اول این عهدنامه، عهدنامه‌ی منعقدہ در ۱۰ فوریه ۱۹۲۸ مابین ایران و روسیه در ترکمان‌چای نیز که فصل ۸ آن حق داشتن بحریه را در بحر خزر از ایران سلب نموده بود، از درجه اعتبار ساقط است. مع هذا طرفین متعاهدتین رضایت می‌دهند که از زمان امضای این معاهده هر دو بالسویه حق کشتیرانی آزاد را در زیر بیرق‌های خود در بحر خزر داشته باشند.»^(۲)

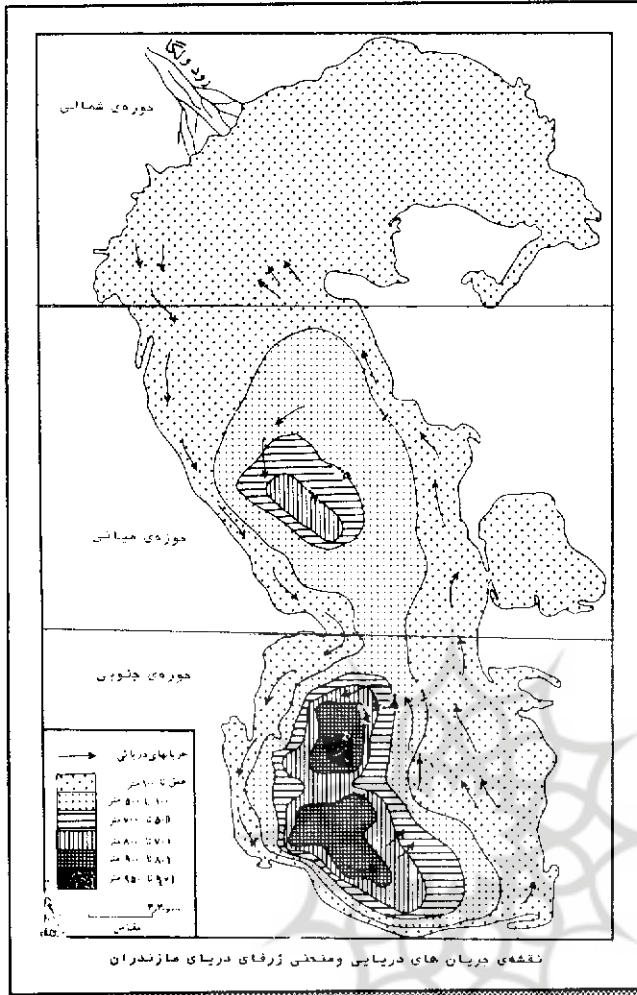
در قرارداد بحریمایی که در سال ۱۹۴۰ میلادی (۱۳۱۹ خورشیدی)، میان ایران و شوروی بسته شد، همین امر مورد تاکید قرار گرفت.

بدین‌سان، با امضای دو قرارداد در سال‌های ۱۹۲۱ و ۱۹۴۰ میلادی، دولت ایران در دریای مازندران، به عنوان شریک متساوی الحقوق دولت روسیه شوروی، شناخته شد.

با فروپاشی نظام اتحاد شوروی در مناطق قفقاز و آسیای میانه دگرگونی‌های ژرفی پدیدار شد. در اثر فروپاشی مزبور، سه جمهوری مستقل در منطقه‌ی قفقاز و پنج جمهوری پهنه‌ی آسیای میانه، سربرآوردند. جمهوری‌های مزبور در منطقه‌ی قفقاز و نیز در آسیای میانه، کمابیش برسرزمین‌هایی شکل گرفته که موضوع قراردادهای گلستان، ترکمان‌چای و آخال را تشکیل می‌دهند^(۳).

سوی دیگر، سه جمهوری از جمهوری‌های یاد شده، یعنی جمهوری‌های آذربایجان (اران)، قزاقستان و ترکمنستان، در دریای مازندران مرزهای آبی دارند. برابر این رخداد عظیم تاریخی که بی‌شک از مهم‌ترین رویدادهای سده‌ی بیستم به شمار می‌رود و رابطی گسست‌ناپذیری با تاریخ و منافع حیاتی ملت ایران دارد، حکومت جمهوری اسلامی ایران و به تبع آن وزارت خارجه، موضع انفعالی (کنش‌پذیر)، به خود گرفت. درحالی که حکومت جمهوری اسلامی می‌بایست پی‌آمدهای فروپاشی نظام شوروی را در پرتو قراردادهای یاد شده مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌داد و موضع دقیق خود را در راستای حفظ منافع و مصالح ملت ایران، اعلام می‌کرد.

اما، برخلاف اصول برخاسته از حفظ منافع و مصالح ملی، وزارت خارجه جمهوری اسلامی برابر فرآیند فروپاشی نظام شوروی و تغییرات عمده‌ی جغرافیایی و ژئوپلیتیک منطقه، نه تنها واکنش دقیق و صریحی نشان ندادند بلکه با

آن‌هایی که به دلیل مرز مشترک دسترسی به دریای مازندران داشتند، برای بهبود وضع اقتصادی خود و یا به سخن بهتر، برای رهایی از گرداب فقر اتحاد شوروی سابق، به فکر بهره‌گیری بیشتر از منابع نفت و گاز، دریای مزبور برآمدند. پیشاپیش این جمهوری‌ها، حکومت بادکوبه قرار داشت. از همان آغاز فروپاشی و بلندشدن سروصدای «نفت» کارشناسان و صاحب‌نظران ایرانی (چه در درون و چه در بسرون مرزها)، هشدارهایی جدی در قالب مصاحبه، مقاله، اعلام مواضع و... نسبت به تعیین نظام حقوقی دریای مازندران به دولت و

وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی دادند^(۴) اما دیروز نیز مانند امروز، موضع همان موضع «کنش‌پذیر» بود.

هم‌چنان که اشاره شد، حکومت بادکوبه با توجه به صنایع نفت موجود در جمهوری مزبور، بیش از دیگر جمهوری‌های نوخاسته دست‌اندرکار بهره‌گیری از منابع نفت و گاز دریای مازندران برآمد.

گردانندگان حکومت باکو در پی آن بودند و هستند که با اقداماتی که انجام می‌دهند و با دست یازیدن به ترفندهای حقوقی، بیش از آن که دولت جمهوری اسلامی ایران به خود آید رویه‌هایی را در زمینه‌ی نظام حقوقی دریای مازندران به وجود آوردند.

حکومت باکو، برای تثبیت حق خود در بهره‌برداری یک جانبه از نفت دریای مازندران، بیش از آن که رژیم حقوقی این دریا مدون شده باشد، با دادن ۵ درصد از سهام کنسرسیومی که برای بهره‌برداری از نفت دریای مازندران

اعلام نظرهای گوناگون از سوی مقام‌های مختلف، برسردرگمی سیاست خارجی کشور در این زمینه افزوده شد.

البته باید توجه داشته باشیم که این رویه تنها محدود به موضوع مورد بحث نیست، بلکه در مورد تمامی مسائلی که ارتباط تنگاتنگ با منافع و مصالح ایران دارد، دولت موضع کنش‌پذیر داشته است. برای مثال می‌توان به موضوع محاکمه‌ی جنایتکاران جنگی عراق، پی‌گیری خسارت‌های وارده بر سرزمین و مردم ایران در تجاوز نظامی عراق علیه ایران، مسأله افغانستان، مسأله‌ی جزیره‌های تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی، آزمایش‌های هسته‌ای از سوی پاکستان و... اشاره کرد.

از آنجا که سخن بر سرمسأله دریای مازندران و نظام حقوقی مرتبط با آن است، بحث را به همین مقوله محدود می‌کنم. چند سال پس از اعلام استقلال جمهوری‌های نوخاسته و تثبیت نسبی موقعیت،

تشکیل داده بود، به طوری عملی دولت و وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی را به دام انداخت. به دنبال آن که دولت ایران با قبول سهام کنسرسیوم مزبور، به طور ضمنی حق دولت بادکوبه را در بهره‌برداری یک جانبه از دریای مازندران، پیش از تعیین تکلیف رژیم حقوقی دریای مزبور به رسمیت شناخت، با یک نمایشنامه‌ی از پیش تنظیم شده، از کنسرسیوم مزبور بیرون رانده شد. بدون تردید پیش از دعوت جمهوری اسلامی به کنسرسیوم مزبور، دولت باکو نظر موافق ایالات متحده را برای اجرای نمایشنامه‌ی یاد شده، جلب کرده بود. البته می‌دانیم که در اثر یادداشت شدیداللسن دولت آمریکا، حکومت باکو، ایران را از کنسرسیوم مزبور کنار گذاشت.

با وجود این، وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران از سیاست «کنش‌پذیر» دست برنداشت و اقدام‌های لازم را در زمینه استقرار نظام حقوقی دریای مازندران در راستای منافع و مصالح ملت ایران به عمل نیاورد.

در مراحل بعدی، اقدام حکومت باکو سرمشق حکومت‌های عشق‌آباد (اشک‌آباد) و «آستانه» قرار گرفت و آن دو جمهوری نیز با شرکت‌های نفتی خارجی قراردادهایی را در زمینه بهره‌گیری یک جانبه از منابع نفت و گاز دریای مازندران، بستند. اما، این اقدام‌ها نتوانست مانع از دست کشیدن وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی از موضع انفعالی در زمینه تعیین رژیم حقوقی دریای مازندران شود.

اعتراض ملیح

سرانجام، هنگامی که حکومت فدراسیون روسیه و جمهوری قزاقستان دریای مازندران میان خود تقسیم کردند، وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی بدون این که موضع کنش‌پذیر را ترک کند، اعتراض «ملیحی» به عمل آورد، بی آن که نظریات خود را در زمینه نظام بایسته‌ی حقوقی دریای مازندران اعلام کند.

در این میان، روس‌ها با تکیه بر تجربه‌ی تاریخی خود که از دوران امپراتوری و سپس شوروی سوسیالیستی به ارت برده‌اند، با اخلاص در امر تعیین رژیم حقوقی دریای مازندران و تحریک جمهوری‌های نوحاسته علیه یکدیگر و نیز تهدید برخی از آنان، در پی سودجویی بیشتر از اوضاع هستند. روس‌ها در تمام دورانی که از

آن یاد شد و با وجود نظام‌های گوناگون حکومتی، همیشه با پیروی از سیاست «بخور و بخوران» و با تقسیم غنایم و منافع با دیگر زورمندان، به حیات خود ادامه داده‌اند. امروز نیز، روس‌ها با اتکا بر همان سیاست و با همراه کردن حکومت قزاقستان و نشان دادن چهره‌ی دوستانه به آمریکا، قصد دارند که بیشترین منافع را از دریای مازندران ببرند.

از آن جا که بخش قابل ملاحظه‌ای از کرانه‌های فدراسیون روسیه در کنار آب‌های کم ژرفا قرار دارد، حکومت مزبور خواستار بهره‌گیری مشاع از سطح دریاست. البته این امر به نفع جمهوری‌هایی است که در حوزه‌های شمالی و میانی دریای مازندران قرار گرفته‌اند. در حالی که این امر با منافع مردم ایران مغایر است. زیرا ژرف‌ترین بخش دریای مازندران در جوار کرانه‌های ایران قرار دارد. باید این موضوع در این جا خاطر نشان گردد که حوزه‌ی جنوبی دریای مازندران با پهنه‌ای کمابیش ۱۵۶ هزار کیلومتر مربع، گرچه حدود ۳۶ درصد از مجموع وسعت دریا را دربرمی‌گیرد، اما انباشت آب در این بخش از دریا، خیلی بیشتر از مجموع دو بخش شمالی و میانی است.

در مورد تصمیم‌گیری پیرامون بستر و منابع زیربستر دریای مازندران، باید یاد آور شود که این امر می‌باید با بررسی دقیق عکس‌های ماهواره‌ای در این فرآیند، شناخت دقیق منابع نفت و گاز بستر دریای مازندران انجام شود. این امر مستلزم ایجاد کمیته‌های کاری از کارشناسان کارگشته و متعهد به منافع ملی است. البته استفاده از وجود کارشناسان خارجی نیز می‌تواند کمک بزرگی به شناخت دقیق مساله کند.

با در نظر گرفتن مسائلی بالا، در آن صورت می‌توان راه حل منطقی رژیم حقوقی دریای مازندران را با در نظر گرفتن همه‌ی جهات منافع و مصالح ملت ایران را مطرح و اعلام کرد. مسائلی مانند عدم اجازه‌ی عبور لوله‌های نفت و گاز از بستر دریا، حفظ محیط‌زیست دریای

مازندران و... از مسایل جانبی است که می‌تواند در یک طرح کلی مورد توافق قرار گیرد.

البته تا زمانی که توافقنامه‌ی جدیدی پیرامون نظام حقوقی دریای مازندران تنظیم نشده است، تنها اسناد موجود پیرامون نظام حقوقی مزبور، فصل یازدهم قرارداد ۱۹۲۱ و نیز قرارداد ۱۹۴۰ میان ایران و شوروی سابق است. کوتاهی و پیشه کردن سیاست «کنش‌پذیر»، هم چنان که تا امروز از سوی وزارت امور خارجه درباره مناطق قفقاز، آسیای میانه و نیز دریای مازندران عمل شده است، بیش از پیش منافع ملی را در مناطقی که در درازای زمان با مردم ایران هم خانمان بوده و دارای تبار مشترک، تاریخ مشترک، فرهنگ مشترک و در نتیجه سرنوشت مشترک می‌باشند مورد مخاطره قرار خواهد داد.

تعیین رژیم حقوقی دریای مازندران، می‌تواند همکاری‌های منطقه‌ای را میان کشورهای ساحل دریای مازندران افزایش دهد و راه را برای ایجاد یک سازمان منطقه‌ای نیرومند که در آینده بتواند دیگر جمهوری‌های قفقاز و آسیای میانه را دربرگیرد، هموار سازد.

پی‌نوشت‌ها

- ۱- برای آشنایی بهتر با نام دریای مازندران، مراجعه فرمایید: به شماره ۶۷ همین ماهنامه صفحات ۲۹-۳۰.
- ۲- فصل یازدهم قرارداد ۱۹۲۱، معروف به قرارداد مودت میان ایران و شوروی.
- ۳- این قرارداد، در هجدهم آذرماه ۱۲۶۰ خورشیدی (۹ دسامبر ۱۸۸۱ میلادی) از سوی دولت تزاری به ایران تحمیل شد. برپایه این قرارداد مناطق خوارزم و فرارود از ایران منتزع گردید.
- ۴- برای مثال مراجعه فرمایید: مجله‌ی گزارش شماره ۳۷ و ۶۳.

پدیده‌ی نوین

السون

- REMOVES UNWANTED HAIR
- USE IT WET IN THE SHOWER
- USE IT DRY FOR TOUCH UPS
- USE ON LEGS, ARMS OR BIKINI LINE

تویر چرخشی

تویر السون بدون کوچکترین ضربه پوستی و آبریزش، موهای بدن شما را برطرف و به پوست شما لطافت می‌بخشد.

BLACK CRYSTALS MAY HAVE WITHE MARKS THIS IS NORMAL

السون یکبار مصرف نیست

SMOOTHS SKIN AS IT REMOVES HAIR

هر وقت از اینر نماینده انحصاری بخش در ایران تلفن: ۰۲۱-۵۵۳۳۰۰۳۴۱۵۲۰۳

MAGIC BLACK CRUSTAL ELIMINATES the TOUGHST HAIR WITHOUT ABRASIVE DAMAGE TO DEL. ICATE SKIN